

ПАМ'ЯТІ ТОВАРИШІВ

**СПОГАДИ ПРО МІЖНАРОДНУ НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ
ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО-ОКЕАНОЛОГА АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ
ВАЛЕРІЯ МИКОЛАЙОВИЧА ЄРЕМЕЄВА**

31 жовтня 2020 року на сімдесят дев'ятому році життя пішов від нас видатний український вчений-океанолог, доктор фізико-математичних наук, професор, академік Національної академії наук України, Заслужений діяч науки та техніки України

ВАЛЕРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ ЄРЕМЕЄВ
(12.01.1942 – 31.10.2020)

Колеги згадують: "Наукові інтереси Валерія Миколайовича Єремєєва концентрувалися на ключових напрямках сучасної океанологічної науки – експериментальній та ядерній гідрофізиці, ізотопній океанографії, геофізичній гідродинаміці та гідрохімії океану. Його роботи у сфері ізотопної океанографії були пов'язані з вивченням фундаментальних закономірностей просторового формування й динаміки полів штучної та природної радіоактивності Світового океану та його морів, розробкою загальнотеоретичних підходів до аналізу і прогнозу можливих наслідків морських катастроф природного та антропогенного походження, а також з дослідженням проблем захоронення радіоактивних відходів і використання товщі вод як глобального детектора космічного випромінювання.

В.М. Єремєєв заснував новий науковий напрям – "оперативна океанологія", предметом якого є методи й засоби комплексних досліджень стану та динаміки складних морських систем з метою прогнозування їх мінливості під впливом природних та антропогенних факторів і

розроблення технологій сталого використання морського середовища та ресурсів, а також теорії й методів моделювання морських еколого-економічних систем для цілей інтегрованого управління прибережними зонами" [3].

"У кінці 1980-х років під керівництвом В.М. Єремєєва був побудований і успішно запущений в експлуатацію міжнародний науковий центр у Конакрі (Гвінейська Республіка). Експедиційні наукові дослідження охоплювали всі райони Світового океану і проводилися в рамках найбільш значущих міжнародних програм.

Валерій Миколайович Єремєєв заклав наукову основу для подальшого розвитку ізотопної океанографії та вніс вагомий вклад у розробку морських інформаційних технологій.

Розроблені під керівництвом Валерія Миколайовича теоретичні основи, методи і засоби глобальної океанографічної системи спостереження склали фундамент відповідних програм Міжурядової океанографічної комісії ЮНЕСКО і деяких країн Чорноморського басейну" [2].

Нагадаємо, що Указом Президента України¹ В.М. Єремєєв у 1997 році був призначений представником України у Виконавчій раді Міжурядової океанографічної комісії ЮНЕСКО (далі – МОК ЮНЕСКО).

У різні роки В.М. Єремєєв був членом Національної комісії України у справах ЮНЕСКО, представником України у Виконавчій раді МОК ЮНЕСКО і головою її Чорноморського регіонального комітету, головою Керівного комітету Глобальної системи спостережень за Світовим океаном для Чорного моря.

Відаючи належне вагомому внеску Валерія Миколайовича у розвиток морських наук і технологій, МОК ЮНЕСКО у 2011 році нагородила його пам'ятною медаллю.

Відзначимо також успішну наукову діяльність В.М. Єремєєва у Міжнародній комісії з наукових досліджень Середземного моря (рис. 1).

У 1992 році Указом Президента України² В.М. Єремєєв був призначений представником України у згаданій міжнародній організації.

Зазначимо, що Міжнародна комісія з наукових досліджень Середземного моря (Commission Internationale pour l'Exploration Scientifique de la Méditerranée, CIESM) – міжнародна консультативна організація, створена у 1919 році у м. Монако (Князівство Монако³) за активної участі та сприяння Князя Монако Альберта I⁴.

¹ Указ Президента України "Про призначення В. Єремєєва представником України у Виконавчій раді Міжурядової океанографічної комісії ЮНЕСКО" від 21 серпня 1997 року № 886/97 (Указ втратив чинність на підставі Указу Президента від 28.07.2017 № 203/2017).

² Указ Президента України "Про представника України в Міжнародній комісії з наукових досліджень Середземного моря" від 21 жовтня 1992 року № 504/92.

³ Князівство Монако розташоване на півдні Європи на узбережжі Лігурійського моря у 20-ти км на північний схід від Ніцци. На суші Князівство Монако межує з Францією. Площа країни складає 2,02 км. У найбільшому місті Монако Монте-Карло розташований знаменитий Океанографічний музей, директором якого був дослідник-океанолог Жак-Ів Кусто.

⁴ Князь Монако Альберт I (1848–1922 рр.) – почав службу у військово-морському флоті Іспанії, де кілька років прослужив штурманом. Залишивши військову службу, зайнявся вивченням Світового океану. Він особисто брав участь у 28-ми експедиціях по Атлантичному океану і Середземному морю. Результати експедицій були узагальнені в книзі, названій Князем Альбертом I "Шлях мореплавця". Згодом Князь Альберт I заснував Інститут океанографії, що включає, крім іншого, знаменитий океанаріум [5].

Під час нагородження представника України у Виконавчій раді МОК ЮНЕСКО В.М. Єремєєва ювілейною медаллю МОК ЮНЕСКО за вагомий внесок у розвиток світової океанографії та у зв'язку з 50-річчям МОК ЮНЕСКО (м. Париж, 2011)

На фото (праворуч): директор Інституту біології південних морів імені О.О. Ковалевського НАН України академік НАН України В.М. Єремєєв

Рис. 1. Логотип Міжнародної комісії з наукових досліджень Середземного моря

Мета CIESM – сприяння розвитку та координації співпраці середземноморських держав у сфері океанології. Членом Комісії може бути будь-яка середземноморська або прибережна держава, розташована на узбережжі сусідніх морів, або внутрішньоконтинентальна держава, яка проводить морські дослідження або океанографічні роботи в Середземному морі [4].

У даний час в цю організацію входить ряд держав, що здійснюють океанологічні дослідження в Середземному і Чорному морях. Членами CIESM є 24 держави: Албанія, Алжир, Іспанія, Греція, Єгипет, Ізраїль, Італія, Кіпр, Ліван, Мальта, Марокко, Монако, Німеччина, Португалія, Румунія, Росія, Сирія, Словенія, Туніс, Туреччина, **Україна**, Франція, Хорватія, Швейцарія.

Вищим органом CIESM є її конгрес, який скликають раз на три роки. Конгрес є головним форумом, де взаємодіють й обмінюються науковою інформацією вчені, зацікавлені розвитком та екологічним станом Середземноморської екосистеми [5].

Між конгресами керівництво CIESM здійснює Бюро, до складу якого входять президент CIESM, її генеральний директор, а також представники держав-членів.

Правління CIESM збирається один раз на рік за участю національних представників від держав-членів Комісії. Кожна країна має право мати тільки одного представника, крім: Франції, Італії, Монако, Іспанії, Росії, які мають право направляти двох делегатів.

На сьогодні засідання Міжнародної комісії з наукових досліджень Середземного моря проходять під головуванням Князя Монако Альберта II⁵ – президента CIESM.

Діяльність CIESM наразі охоплює більшу частину Середземного моря, а також значну частину узбережжя Чорного моря.

CIESM включає шість постійних наукових комітетів за такими напрямками: геологія, фізика і клімат океану, біогеохімія, мікробіологія і біотехнологія, живі ресурси та екосистеми, прибережні системи. У проведенні фундаментальних і прикладних досліджень Середземного і Чорного морів та їхнього узбережжя, включаючи картографування, під егідою CIESM бере участь понад 100 наукових інститутів та організацій. Результати таких досліджень доступні для всіх держав-членів CIESM.

Вчені контролюють важливі морські параметри, щоб розуміти швидко змінювану динаміку, біологічну варіативність і стан екосистеми та гідрологію, які впливають на здоров'я Середземного і Чорного морів. Наприклад, програма "МедГЛОСС" спрямована на безперервний вимірювання рівня моря у Середземному і Чорному морях у зв'язку з глобальними змінами клімату та підвищенням рівня моря [5].

Слід зазначити, що наукова співпраця з Міжнародною комісією з наукових досліджень Середземного моря, розпочата В.М. Єремєєвим, була продовжена і надалі.

Так, Указом Президента України⁶ генеральний директор Національного агентства морських досліджень і технологій при Кабінеті Міністрів України О.А. Щипцов у 1995 році був призначений представником України в Міжнародній комісії з наукових досліджень Середземного моря.

Варто зазначити, що після завершення своєї діяльності на посту віце-президента CIESM В.М. Єремєєв надавав науково-організаційну допомогу українським вченим у співпраці з керівництвом зазначеної міжнародної організації. Наприклад, при безпосередньому сприянні Валерія Миколайовича президент CIESM Князь Монако Реньє III запросив українських вчених-океанологів для участі в роботі 34-го конгресу CIESM, який відбувся в м. Валетта (Мальта) у 1995 році.

⁵ Князь Монако Альберт II (нар. 14 березня 1958 р.) – глава Князівства Монако з 6 квітня 2005 р., вступив на престол 12 липня 2005 року.

⁶ Указ Президента України "Про представника України в Міжнародній комісії з наукових досліджень Середземного моря" від 12 жовтня 1995 року № 950/95.

Князь Монако Реньє III⁷ вітає Валерія Миколайовича Єремєєва з його обранням на три роки на посаду віцепрезидента Міжнародної комісії з наукових досліджень Середземного моря (1992)

На фото (зліва направо): Принц Монако Альберт II, Князь Монако Реньє III (у той час голова Князівства Монако), В.І. Пучкін (перекладач, співробітник Морського гідрофізичного інституту (МГІ) НАН України), директор МГІ НАН України член-кореспондент НАН України В.М. Єремєєв, заступник директора з наукової роботи МГІ НАН України доктор фізико-математичних наук В.І. Іванов, генеральний директор CIESM професор Фредерік Бріан

Для участі у роботі конгресу українська делегація прибула на науково-дослідному судні "Київ"⁸ Національного агентства морських досліджень і технологій при Кабінеті Міністрів України (рис. 2), яке здійснювало наукові експедиційні дослідження у Середземному морі.

У період перебування науково-дослідного судна "Київ" у порту Валетти на прохання президента CIESM Князя Монако Реньє III Принц Монако Альберт II відвідав українське судно, ознайомився з судовими науковими лабораторіями і технічними засобами вивчення морського середовища, а також провів зустріч з членами української наукової експедиції та екіпажем судна. Під час зустрічі були обговорені проєкт Угоди про наукове співробітництво між CIESM та Національним агентством морських досліджень і технологій при Кабінеті Міністрів України, а також перспективи проведення спільних морських експедиційних досліджень у Середземному і Чорному морях з використанням науково-дослідного судна "Київ"⁹.

⁷ Князь Монако Реньє III (1923–2005) – тринадцятий князь Монако з династії Грімальді. Правив з 1949 року по 2005 рік.

⁸ Науково-дослідне судно "Київ" (прапор України) – судно необмеженого району плавання, яке було оснащено унікальним науково-технічним обладнанням. Судновласник – Державне науково-виробниче підприємство "Укрнауфлот" (директор О.Г. Лебідь, 1994–1997 рр.) Національного агентства морських досліджень і технологій при Кабінеті Міністрів України.

⁹ Надалі співпраця українських вчених з CIESM здійснювалася у пасивному режимі у зв'язку з ліквідацією в 1996 році Національного агентства морських досліджень і технологій при Кабінеті Міністрів України та систематичною несплатою Україною обов'язкових членських внесків у зазначену міжнародну організацію.

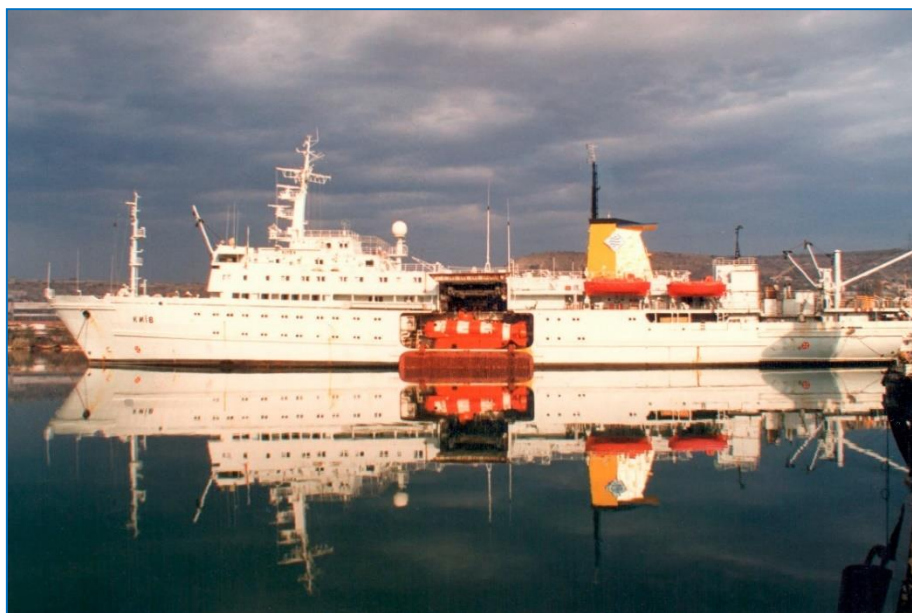

Рис. 2. Науково-дослідне судно "Київ" готується до прийому Принца Монако Альберта II (1995 рік)

Під час урочистого прийому на борту науково-дослідного судна "Київ" з нагоди відвідання судна Принцом Монако Альбертом II (1995 рік)

На фото (зліва направо): капітан НДС "Київ" О.В. Кравченко, генеральний директор Національного агентства морських досліджень і технологій при Кабінеті Міністрів України О.А. Щипцов, Принц Монако Альберт II (глава Князівства Монако з 2005), заступник директора з наукової роботи МГІ НАН України доктор фізико-математичних наук В.І. Іванов, перекладач, співробітник МГІ НАН України В.І. Пучкін

Згадуючи плідну діяльність академіка НАН України В.М. Єремєєва у МОК ЮНЕСКО та CIESM, його колеги відзначають, що Валерій Миколайович віддавав усі свої знання, сили і досвід самовідданому служінню морським наукам.